

Informacje o książce

Autor: Stanisław Kętrzyński

Wydawca: Avalon

Rok wydania: 2017

Stron: 128

Wymiary: 20,5 x 14,5 x 0,7 cm

Oprawa: miękka

ISBN: 978-83-7730-320-9

Recenzja

Biografia Kazimierza Odnowiciela autorstwa Stanisława Kętrzyńskiego ma już ponad sto lat, jednak nadal stanowi podstawowe źródło poznania historii tego polskiego księcia. Dopiero niedawno ukazała się kolejna publikacja (autorstwa K. Dróżdź), którą również można uznać za pełnowymiarową biografię naszego bohatera. Życie Piasta było także omawiane w niezliczonych biogramach i rodowodach różnych historyków. Mimo to warto zapoznać się z wywodami, które powstały pod koniec XIX stulecia, a które wydają się być nadal aktualne.

Stanisław Kętrzyński był synem mediewisty Wojciecha Kętrzyńskiego. Studiował na Uniwersytecie Lwowskim, a rozprawę doktorską napisał pod kierunkiem Stanisława Smolki na Uniwersytecie Jagiellońskim. Dotyczyła ona właśnie Kazimierza Odnowiciela. We Lwowie wraz z profesorem Ludwikiem Finklem był współautorem edycji *Kroniki* Galla Anonima. W swoim życiu był Kętrzyński dyrektorem Biblioteki Ordynacji Krasińskich w Warszawie, a w latach 1917-1939 redaktorem naczelnym „Przeglądu Historycznego”. Jako profesor wykładał na Uniwersytecie Warszawskim. W czasie II wojny światowej został przez gestapo skazany na śmierć. Był więziony na Pawiaku, następnie trafił do obozu w Oświęcimiu. Przeżył wojnę. Zmarł w 1950 roku i został pochowany na Powązkach. Jego zainteresowania skupiały się głównie na okresie panowania dynastii Piastów. Publikacja omawiająca życie Kazimierza Odnowiciela w pierwszej wersji ukazała się w 1899 roku. Po II wojnie światowej przygotowano nową edycję dzieła, które zostało bardziej rozbudowane i wzbogacone o nowszą literaturę. Jej wydanie nastąpiło w 1961 roku.

Na wstępie należy zaznaczyć, że niniejsza recenzja dotyczy wydania, które bazuje na pierwowzorze, czyli publikacji z 1899 roku (I wydanie). Poruszając to zagadnienie warto się

dłużej zatrzymać i omówić kwestię różnicy w wydaniach biografii księcia Kazimierza z 1899 i 1961 roku. Otóż wydanie II było przygotowywane przez profesora Kętrzyńskiego po II wojnie światowej, ale jego śmierć przerwała te plany. Wydanie powojenne w stosunku do pierwowzoru miało zostać poprawione, rozbudowane i wzbogacone o nowe ustalenia historyczne – od I wydania do śmierci autora minęło w końcu pół wieku. Publikacja ukazała się dopiero w 1961 roku – 11 lat po śmierci profesora Kętrzyńskiego. Za głównego inicjatora i kompilatora nowego wydania biografii Odnowiciela należy uznać profesora Aleksandra Gieysztora. I tu zapewne pojawiła się przeszkoda dla wydawcy. Otóż chcąc wznowić wydanie z 1961 roku musiałby on najprawdopodobniej uzyskać zgodę od spadkobierców profesora Gieysztora, który odpowiadał za tamtą publikację. Takie działanie wymaga czasu oraz sporego wysiłku. Przede wszystkim znalezienia spadkobierców posiadających prawa autorskie z tytułu opracowania i prawdopodobnie także dodatkowych nakładów finansowych. Ostatecznie czytelnik otrzymuje pierwszą wersję książki, natomiast ta druga, poprawiona przez samego autora, jest osiągalna wyłącznie w oryginale sprzed ponad pół wieku. Nie jest to oczywiście odosobniony przypadek dotyczący wydawania książek historycznych w Polsce. Kilukrotnie spotkałem się z przedrukami, które bazują na starszych wydaniach danej książki. Z drugiej strony zasadniczą kwestią bywa to czy kolejne wydanie wykazuje zmiany w stosunku do poprzedniego. Często bowiem zdarza się tak, że nie ma różnic pomiędzy poszczególnymi wydaniem, prócz ewentualnych poprawek językowych. Wówczas wznowienie bazujące na starszym wydaniu nie będzie mieć takiego znaczenia. W przypadku biografii Kazimierza Odnowiciela przedruk wydania z 1899 roku w kontekście istnienia pracy z 1961 roku, poprawionej i rozbudowanej przez samego autora (co zostało nawet wspomniane we *Wprowadzeniu* na s. 11 recenzowanej tutaj pozycji) trudno ocenić pozytywnie. Obecnie nie pozostaje mi jednak nic innego jak omówić tę wersję biografii, która się ukazała.

Dzieło zostało podzielone na siedem rozdziałów, ujętych w wymiarze chronologicznym, ale również tematycznym. Mam tu na myśli sytuację, gdzie każdy rozdział porusza daną problematykę. W recenzowanej publikacji przed zasadniczą treścią zostało umieszczone *Wprowadzenie*

oraz

Wstęp

(takie rozróżnienie widnieje w spisie treści, natomiast w samym tekście mamy dwa wstępy). W tym pierwszym Magdalena Biniś-Szkopek (profesor historii Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu) omawia pokrótce biografię bohatera książki, a także jej autora. Wspomniane zostają również źródła i opracowania opisujące czyny Kazimierza Odnowiciela na przestrzeni wieków. Z kolei

Wstęp

autorstwa samego Stanisława Kętrzyńskiego to nic innego jak krótkie omówienie historii Polski przed panowaniem Odnowiciela. Skupia się ono głównie na czasach jego ojca – Mieszka II.

Pierwszy zasadniczy rozdział dotyczy czasów niepokoju, które zapanowały po śmierci Mieszka II. Autor omawia w nim wyjazd z kraju Ryczezy, reakcję pogańską, a także bunt Miesława oraz najazd Pomorzan. Według profesora Kętrzyńskiego to właśnie te dwa ostatnie czynniki sprawiły, że z kraju musiał uciekać sam Kazimierz. Co interesujące, autor uważa, że reakcja pogańska nie miała aż tak dużego zasięgu jak przyjmują to niektórzy historycy. Na pierwszoplanową postać na ziemiach polskich wyrasta Miesław, który jako możny i ważna

figura już od czasów ojca Kazimierza, wykorzystuje sytuację by uzyskać własne władztwo, z centrum umiejscowionym na Mazowszu. W kolejnym rozdziale omówiony został pobyt Kazimierza I w Niemczech oraz najazd księcia czeskiego Brzetysława na Polskę. W powrocie Odnowiciela do kraju miał swój udział cesarz rzymski, któremu wzrost potęgi Czech nie był na rękę.

Rozdział trzeci omawia lata 1038-1041. Polski władca koncentruje się na odbudowywaniu swojego państwa po paśmie nieszczęść. Istotną kwestią jest tutaj również nieustanny konflikt polityczny polsko-czeski, którego swego rodzaju arbitrem był cesarz. Z wywodów Stanisława Kętrzyńskiego dowiadujemy się jak wytrawnym i zręcznym politykiem był książę czeski, któremu pomimo zagrożenia na dwóch frontach udało się wyjść z opresji cało i w dodatku zachować zdobyte na Polsce łupy. Mam tu na myśli głównie ciała i inne relikwie świętych, w tym tę najważniejszą – ciało świętego Wojciecha. Zasygnalizować należy również, że w tym okresie miało miejsce zawarcie małżeństwa Kazimierza z Dobroniegą – córką księcia ruskiego Włodzimierza I. Autor trafnie zauważa, że w ten sposób Piast zapewnił sobie pokój na wschodzie i zachodzie, dzięki czemu mógł skupić się na najważniejszym w tym czasie przeciwniku, jakim był władca Czech.

Czwarty rozdział opisuje pokrótce kolejne zmagania Kazimierza w celu odzyskania ojcowizny. Tym razem chodzi o odebranie Mazowsza Miesławowi. Miały wówczas miejsce również starcia z Pomorzanami, którzy byli zapewne sojusznikami buntownika. W walkach księciu polskiemu pomagali Rusini. Następny rozdział omawia ponowny zatarg z Brzetysławem. W ciągu kilkunastu lat panowania Piast wzmocnił i powiększył swoje władztwo co pozwoliło mu w 1050 roku odebrać Śląsk Czechom. Książę czeski nie był już tak silny jak pod koniec lat 30. XI wieku i musiał udać się ze skargą do samego cesarza. Ten ostatni nakazał płacić Polakom odszkodowanie, ale Śląsk pozostał w ich rękach.

Szósty i siódmy rozdział są niejako podsumowujące. Autor dokonuje porównania sytuacji w Polsce na początku i u schyłku rządów Kazimierza I. Jednym z najbardziej interesujących spośród poruszanych zagadnień jest wyludnienie Polski w latach 30. XI wieku. Profesor Kętrzyński uważa ten fakt, wynikający z licznych najazdów, za najbardziej wpływający na długoletnią odbudowę państwowości polskiej.

Na samym końcu publikacji zostały zawarte uwagi i dodatki autora. W pierwszym z nich Stanisław Kętrzyński omawia źródła historyczne dotyczące Kazimierza Odnowiciela. Spośród nich za najważniejsze uznaje dzieło Galla Anonima. Kolejne trzy dotyczą konkretnych zagadnień, stanowiących po dziś dzień pole do polemik wśród historyków. Chodzi mianowicie o dyskusję na temat rzekomego drugiego imienia Kazimierza zapisanego w źródłach – Karol, jego domniemanego przeznaczenia do stanu duchownego oraz o rzekomym bracie Bolesławie Zapomnianym. Wszelkie te domniemania autor publikacji odrzuca jako wymysł i ingerencję XIII i XIV-wiecznych kronikarzy, podając przy tym swoje argumenty.

Wydanie stoi na dobrym poziomie. Edycja, co zaznaczono we wprowadzeniu, została poprawiona językowo, co jest zrozumiałe po upływie ponad stu lat od pierwszej publikacji rozprawy. Literówki w tekście pojawiają się rzadko. Na samym końcu został zawarty kilkustronicowy indeks osobowy, którego znaczenie jest jednak niewielkie – podczas

sprawdzania jednego z nazwisk natrafiłem na błędnie podane strony. Więcej przypadków jednak nie sprawdzałem.

Praca Stanisława Kętrzyńskiego sprzed ponad stu lat, pomimo swojej niewielkiej objętości, jest dziełem bardzo dobrze omawiającym życie księcia Kazimierza I z dynastii Piastów. Z pracy profesora wynika, że była to postać nietuzinkowa, która potrafiła odzyskać swoje dziedzictwo pomimo wielkiego kryzysu lat 30. XI wieku w Polsce i jego długotrwałych efektów. To właśnie działania Odnowiciela zbudowały silny grunt, na którym jego syn Bolesław Szczodry w trakcie swego panowania mógł sięgnąć po koronę królewską. Wywody z końca XIX wieku nie przedawniły się i dzieło jest nadal aktualne. Istotny problem stanowi wspomniana na początku recenzji kwestia publikacji książki na podstawie starszego, a nie nowszego wydania. Należy dodać, że dopiero w ostatnich kilku latach ukazała się kolejna biografia Kazimierza Odnowiciela (nie miałem jeszcze okazji się z nią zapoznać, ale z pewnością nie brakuje w niej odniesień do pracy profesora Kętrzyńskiego). Recenzowana książka z pewnością warta jest uwagi wszystkich interesujących się wczesnymi dziejami Polski oraz dynastią piastowską.

Autor: *Andrzej Zyśko*

Opublikowano 18.08.2020 r.